

ПРОГРАМНО-ЦІЛЬОВЕ БЮДЖЕТУВАННЯ В УКРАЇНІ: МЕТОДОЛОГІЯ, РЕАЛІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

студент **Халабов Ю.О.**

ДВНЗ «КНЕУ імені Вадима Гетьмана (Україна)

У сучасних умовах макроекономічної нестабільності виникає об'єктивна необхідність дослідження програмно-цільового бюджетування як технології ефективного управління бюджетом, визначення особливостей та механізму її застосування в Україні.

Програмно-цільове бюджетування є провідним інструментом ефективного управління бюджетними ресурсами у всіх розвинутих країнах світу, де за останні 50 років методи, технології та процедури бюджетного менеджменту зазнали швидких і суттєвих змін. Віддача від перерозподілу фінансових ресурсів у бюджетній системі визначає перспективи розвитку національних економік, стабільність соціально-економічних процесів та добробут населення.

В Україні програмно-цільовий метод у бюджетному процесі запроваджено у практику ще з 2002 року з прийняттям „Концепції застосування програмно-цільового методу у бюджетному процесі України”. Проте процеси програмно-цільового бюджетування не набули в Україні комплексного характеру і являють собою розвідку в локальних напрямках управління державними фінансами. Методологічна та нормативно-правова база формування фінансування видаткових державних програм не дозволяє реалізувати на практиці в повному обсязі переваги програмно-цільового бюджетування, тим самим знижуючи ефективність витрачання бюджетних коштів.

Проблематиці ефективного управління бюджетними ресурсами присвячено багато наукових праць вітчизняних науковців. Однак відсутня єдність у розумінні його особливостей як інструмента підвищення ефективності видатків бюджету, його місця у системі державного регулювання та специфіки соціально-економічних завдань, при розв'язанні яких застосування програмно-цільового методу є доцільним.

Програмно-цільовий метод складання та управління бюджетом передбачає надзвичайно чітке та взаємопов'язане визначення обсягів доходів та видатків. В Україні протягом останніх 3 років спостерігалось регулярне відхилення фактичних обсягів від планових як доходів, так і видатків бюджету. Так, якщо у 2011 р. недовиконання плану видатків (план доходів було перевиконано) дозволило отримати менший за плановий дефіцит бюджету (1,8% ВВП), то у 2012-2013 рр. було недовиконання планів і доходів, і видатків, причому видатки перевищили доходи і призвели до зростання дефіциту бюджету понад планові показники (3,8% ВВП у 2012 р. та 4,4% ВВП у 2013 р.).

Для розуміння причин зростання дефіциту важливо, на нашу думку, виявити причини невиконання планів доходів та видатків. Так, протягом 2011-2013 рр. доходи Державного бюджету України на 99% формувалися із податкових та неподаткових надходжень, причому частка останніх щороку збільшувалася (із 15,60% до 21,48%). Також простежувалася тенденція одночасного недоотримання податкових надходжень (від 94,6% від планового обсягу у 2011 р. до 93,01% у 2013 р.) та перевищення надходжень (від 101,77% від планового обсягу у 2011 р. до 112,29% у 2013 р.). Тобто, при закладанні у бюджет планових обсягів доходів було проігноровано тенденції зміни основних джерел надходжень. Як результат, фактичні обсяги видатків Державного бюджету України протягом 2011-2013 рр. були постійно меншими за планові, що пояснюється недостатністю ресурсів для їх фінансування. Фактично, більшість видатків бюджету спрямовувалася на споживання та соціальні потреби (понад 57%, постійно збільшувалася), в той час як на розвиток економіки та наукові дослідження (які є більш ефективними у довгостроковому періоді) видатки з кожним роком зменшувалися, незважаючи на і так не перші місця у списку обов'язкових для фінансування напрямків, що впливало на загальну структуру видатків.

В Україні основними є недоліки, пов'язані із встановленням критеріїв оцінки досягнення цілей, задекларованих у видаткових програмах, розробкою системи показників результативності, проведенням моніторингу і здійсненням фінансового контролю та аудиту результативності тощо. Також перешкоджає розвитку програмно-цільового бюджетування низька якість середньо- й довгострокового макроекономічного прогнозування.

Враховуючи постійні проблеми із невиконанням та дефіцитністю бюджету в Україні, виникає потреба перегляду існуючої концепції управління бюджетним процесом на основі удосконалення існуючих підходів до програмно-цільового бюджетування із використанням ефективного світового досвіду. Пріоритетними слід визнати наступні зміни в практиці управління бюджетним процесом:

- 1) спрощення системи загальнодержавного планування (розробка довгострокової Програму соціально-економічного розвитку держави, що затверджуватиметься Президентом України на час його каденції);
- 2) посилення інтеграції державного і бюджетного планування (впровадження практики попереднього узгодження замовником та Міністерством фінансів України бюджетних джерел фінансування державних цільових програм);
- 3) перехід до середньострокового бюджетного планування (розробка бюджету у n-ому році, на n+2-й та n+3-й роки);
- 4) розширення компетенцій та посилення відповідальності головних розпорядників (залишити Міністерству фінансів України функції встановлення лімітів видатків по окремих статтях, переклавши на головних розпорядників бюджетних коштів визначення напрямів безпосереднього витрачання коштів);
- 5) вдосконалення практики складання «песимістичного» сценарію бюджету (в розвинутих країнах він являє собою конкретний перелік бюджетних програм чи/та статей видатків, фінансування яких обмежується, чи навіть «заморожується», у випадку, якщо надходження бюджету суттєво відхиляються від плану, а також норми, надають можливість (право) уряду у випадку посилення економічних проблем перерозподіляти кошти між окремими програмами);
- 6) оптимізація кількості головних розпорядників бюджетних коштів, кількості бюджетних програм для посилення контролю та підвищення загальної ефективності бюджетних видатків.

Халабов, Ю.О. Програмно-цільове бюджетування в Україні: методологія, реалії та перспективи [Текст] / Ю.О. Халабов // Економічні проблеми сталого розвитку : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції імені проф. Балацького О.Ф., м. Суми, 27 травня 2015 р. / За заг. ред.: О.В. Прокопенко, М.М. Петрушенка. - Суми : СумДУ, 2015. - С. 483-484.